

Bijlage E: Uitgangspunten voor een dierwaardige veehouderij en aandachtspunten voor de transitie naar een dierwaardige veehouderij

Bijlage bij Verslag van de voorzitter van het convenanttraject dierwaardige veehouderij

Maart 2023. Imke de Boer, Bram Bos, Anna Gerbrandy, Fleur Hoorweg, Bas Kemp, Bas Rodenburg, Marko Ruis, Elsbeth Stassen, Arjan Stegeman

Een dierwaardige veehouderij kan worden samengevat in onderstaande negen uitgangspunten. Deze uitgangspunten worden in de tekst die volgt nader toegelicht.

Negen uitgangspunten voor een Dierwaardige veehouderij

1. Het erkennen van de intrinsieke waarde en de integriteit van dieren betekent dat we intacte dieren houden (*geen ingrepen*). Dit principe betekent ook dat het dier een eigen waarde heeft naast de waarde voor de mens; hetgeen betekent dat er grenzen zijn aan het aanpassen van het dier aan de wensen van de mens.
2. Goede voeding betekent dat dieren voldoende, gebalanceerd en gevarieerd kunnen eten, en dat de manier waarop voer en water aangeboden worden is gebaseerd op de voorkeuren en de biologie van de dieren.
3. Een comfortabele en veilige leefomgeving gaat uit van de fysiologische en gedragsbehoeften van het dier; het biedt voorzieningen (o.a. goede voeding, comfortabel stalklimaat, verrijking, ervaren daglicht), en keuzemogelijkheden (o.a. de mogelijkheid te rusten, anderen te ontwijken of naar buiten te gaan).
4. Het waarborgen van een goede gezondheid betekent dat we zorgdragen voor de gezondheid en weerbaarheid van landbouwhuisdieren. De nadruk ligt hier op het *voorkómen* van gezondheidsproblemen ofwel het creëren van omstandigheden (huisvesting, management en productieniveaus) waarin dieren gezond en weerbaar zijn en blijven. Dieren die toch ziek worden zullen adequaat worden behandeld.
5. Dieren worden gehouden in een omgeving waarin ze hun natuurlijke gedragsbehoeften kunnen uitoefenen, omdat wordt aangenomen dat ze het dier plezier geven en/of hun biologisch functioneren bevordert.
6. Een goede toepassing van bovenstaande vijf principes draagt bij aan een toestand voor dieren die overwegend als positief wordt ervaren ('A life worth living').
7. Bovengenoemde uitgangspunten voor dierenwelzijn gelden voor alle landbouwhuisdieren, ook voor de 'overtollige kalfjes' uit de melkveehouderij, de bokjes en eendagskuikens, en moeten worden gewaarborgd gedurende de gehele levenscyclus van dieren, van zaadje tot karbonaadje (fokkerij, productie, transport, slachten etc).
8. Maatregelen die op de korte termijn genomen kunnen worden zijn maatregelen die passen binnen het huidige houderijsysteem, zoals bijvoorbeeld het laten grazen van koeien op gevarieerd grasland, het verkleinen van de toomgrootte van biggen of het verlagen van de groeisnelheid van kippen. Maatregelen zoals het onthoornen van koeien of het houden van het kalf bij de koe vergen echter grotere aanpassingen aan het huisvestingssysteem. Nieuwe huisvestingssystemen zullen ontworpen moeten worden vanuit de behoeften van het dier. Alle bovengenoemde principes zullen daarin integraal moeten worden meegenomen.

9. Een goed dierenwelzijn is *het uitgangspunt van het houden* van dieren in een duurzaam voedselsysteem. Het is de uitdaging die te verbinden met andere duurzaamheidsthema's (bv. klimaatopgave, behoud van biodiversiteit, humane gezondheid, inpasbaarheid leefomgeving etc), zonder dat uitgangspunt geweld aan te doen. Mochten er onoverkomelijke afwentelingen zijn t.a.v. milieu of humane gezondheid dan betekent dit dat er minder dieren gehouden kunnen worden (Zie uitwerking vraag Integraliteitstoets Imke de Boer).

Toelichting

In een Dierwaardige Veehouderij wordt er uitgegaan van de erkenning van de intrinsieke waarde van dieren en kunnen dieren een positieve staat van welzijn ervaren. Vanaf de jaren '60 is welzijn vooral benaderd vanuit het voorkómen van welzijnsproblemen (pijn, angst, stress, ziekte) en het voldoen aan basisbehoeften (goede voeding, goede huisvesting, goede gezondheid). Nieuwe wetenschappelijke inzichten hebben de aandacht laten verschuiven naar hoe het dier zijn fysieke en sociale omgeving ervaart met de nadruk op het belang van *positieve* ervaringen, zoals plezier, tevredenheid, affectie en euforie. Dit betekent ook dat dieren hun natuurlijke gedragsbehoeften moeten kunnen uitoefenen.

Volgens de Raad van Dierenaangelegenheden kan een dier een positieve staat van welzijn ervaren wanneer wordt voldaan aan zes principes. Deze principes zijn gebaseerd op het Vijf Domeinen model van Mellor (2016) en de Wet Dieren (2013). Deze zes principes luiden als volgt:

1. Erken de intrinsieke waarde en integriteit van dieren. Zie dieren als wezens met gevoel, die pijn en plezier kunnen ervaren. Hun intrinsieke waarde staat los van de waarde die de mens aan het dier toekent.
2. Zorg voor goede voeding.
3. Bied een comfortabele en veilige leefomgeving.
4. Waarborg een goede gezondheid.
5. Maak het uitvoeren van natuurlijk gedrag mogelijk.
6. Stel dieren in staat te reageren op veranderingen in hun omgeving, zodat ze zich prettig voelen.

De vraag die nu voorligt luidt: wat betekent het naleven van deze principes voor de eisen aan huisvesting en het management van verschillende landbouwhuisdieren (soorten; leeftijden). Hieronder wordt ieder principe nader toegelicht. We sluiten af met een aantal aandachtspunten voor de transitie naar een Dierwaardige veehouderij.

Zes leidende principes

1. Erken de intrinsieke waarde en integriteit van dieren. Heb respect voor de eigen waarde van dieren als wezens met gevoel, die pijn en plezier kunnen ervaren.

Het erkennen van de intrinsieke waarde en de integriteit van dieren betekent dat we intacte dieren houden (koeien met hoorns, kippen met hele snavels, varkens met staarten etc). Lichamelijke ingrepen, zoals het onthoornen van kalfjes en geiten, het couperen van biggenstaartjes, en het verwijderen van de achterste tenen bij hanen die als ouderdier worden gehouden, hoeven niet langer te worden uitgevoerd. Om te zorgen dat het achterwege laten van deze ingrepen niet leidt tot

een toename van gezondheids- of welzijnsproblemen, moet het huisvestingssysteem en het management zo worden ingericht dat deze problemen zich niet voordoen.

Dit principe betekent ook dat het dier een eigen waarde heeft naast de waarde voor de mens; dit houdt in dat er grenzen zijn aan het aanpassen van het dier aan de wensen van de mens. Dit betekent bijvoorbeeld dat we geen dieren fokken met functionele beperkingen (bv. dieren die niet natuurlijk kunnen afkalven; een toomgrootte die niet past bij de draagkracht van de zeug) of die ongemak ondervinden als gevolg van een te hoog productieniveau (continu hongergevoel bij vleeskuiken-ouderdieren).

2. Zorg voor goede voeding.

De basis voor een goed dierwelzijn is goede voeding, een comfortabele en veilige leefomgeving en een goede gezondheid. Goede voeding gaat niet alleen over voldoende kwalitatief goed voedsel, maar bijvoorbeeld ook over de manier waarop het voer wordt aangeboden. Deze moet voldoen aan het natuurlijke voedselzoek- en eetgedrag van dieren. **Goede voeding betekent dat dieren voldoende, gebalanceerd en gevarieerd kunnen eten, en dat de manier waarop voer en water aangeboden wordt is gebaseerd op de voorkeuren en de biologie van de dieren.** Dit betekent onder andere dat koeien moeten kunnen grazen op gevarieerde graslanden (bijv. kruidenrijk grasland), kippen moeten kunnen scharrelen en varkens moeten kunnen wroeten.

3. Bied een comfortabele en veilige leefomgeving.

Een comfortabele en veilige leefomgeving gaat uit van de fysiologische en gedragsbehoeften van het dier; het biedt voorzieningen (o.a. goede voeding, comfortabel leefklimaat, verrijking, ervaren daglicht), en keuzemogelijkheden (bijvoorbeeld de mogelijkheid te rusten, anderen te ontwijken of naar buiten te gaan). De leefomgeving is ook zo ontworpen dat dieren er niet structureel verwondingen door oplopen (denk bv. aan botbreuken van legkippen in volièresystemen).

4. Waarborg een goede gezondheid.

Het waarborgen van een goede gezondheid betekent dat we zorgdragen voor de gezondheid en weerbaarheid van landbouwhuisdieren. De nadruk ligt hier op het voorkómen van gezondheidsproblemen ofwel het creëren van omstandigheden (huisvesting, management en productieniveaus) waarin dieren gezond en fit zijn en blijven. Voorbeelden van gezondheidsproblemen die samenhangen met de manier van huisvesten of het productieniveau zijn klauwproblemen bij melkvee, hittestress of biggensterfte. **Dieren die toch ziek worden, worden adequaat behandeld.**

5. Maak het uitvoeren van natuurlijk gedrag mogelijk.

Dit principe betekent dat dieren gedragingen die ze van nature geneigd zijn te vertonen moeten kunnen uitvoeren, omdat aangenomen wordt dat ze het dier plezier geven of hun biologisch functioneren bevordert. In de Quickscan van de Universiteit van Utrecht door Rodenburg et al. (2022) staat vermeld om welke gedragingen het gaat voor verschillende diersoorten en -categorieën.

6. Stel dieren in staat te reageren op veranderingen in hun omgeving, zodat ze zich prettig voelen. Dit principe stelt dat een goede toepassing van de voorafgaande vijf principes bijdraagt aan een toestand voor dieren die overwegend als positief wordt ervaren ('A life worth living').

Bovengenoemde uitgangspunten voor dierenwelzijn gelden voor alle landbouwhuisdieren, ook voor de 'overtollige kalfjes' uit de melkveehouderij, de bokjes of eendagskuikens, en moeten worden gewaarborgd gedurende de gehele levenscyclus van dieren, van zaadje tot karbonaadje (fokkerij, productie, transport, slachten etc).

Aandachtspunten voor de transitie naar een Dierwaardige Veehouderij

De transitie richting een dierwaardige veehouderij vergt een duidelijke stip op de horizon. We zullen op basis van de negen geformuleerde uitgangspunten zo feitelijk mogelijk moeten vaststellen hoe een dierwaardige veehouderij kan worden ingevuld voor diverse diersoorten en diercategorieën. Het is onwenselijk om nu kleine verbeteringen aan te brengen aan de bestaande kaders, met als gevolg dat er op termijn steeds nieuwe regels worden gesteld en veehouders moeten blijven aanpassen zonder dat er werkelijk een transitie plaatsvindt. In de uitvoering moeten we uiteraard kijken naar fasering in de tijd (korte en lange termijn oplossingen). Niet alles kan van vandaag op morgen worden bereikt. Hierbij is ook de link met wetgeving op Europees niveau heel belangrijk in verband met het verwachte verbod op kooihuisvesting en strengere welzijnswetgeving.

Maatregelen die op de korte termijn genomen kunnen worden zijn maatregelen die passen binnen het huidige houderijsysteem, zoals bijvoorbeeld het laten grazen van koeien op gevarieerd grasland, het verkleinen van de toomgrootte van biggen of het verlagen van de groeisnelheid van kippen. Maatregelen zoals het houden van gehoornde koeien of het kalf bij de koe vergen echter aanpassingen aan het huisvestingssysteem. Nieuwe huisvestingssystemen zullen ontworpen moeten worden vanuit de behoeften van het dier. Alle bovengenoemde principes zullen daarin integraal moeten worden meegenomen. Een goed dierenwelzijn is het uitgangspunt van het houden van dieren in een duurzaam voedselsysteem. Het is de uitdaging in het herontwerp van systemen om die te verbinden met andere duurzaamheidsthema's (bv. klimaatopgave, behoud van biodiversiteit, humane gezondheid, inpasbaarheid leefomgeving etc.), zonder dat uitgangspunt geweld aan te doen. Mochten er overkomelijk afwentelingen zijn t.a.v. milieu of humane gezondheid dan betekent dit dat er minder dieren gehouden kunnen worden (Zie uitwerking vraag Integraliteitstoets Imke de Boer).